

Oponentský posudek doktorské práce mgr. Josefa FÖRSTERA „Václav (Remedius) Prutký OFM: *Itinerarium missionum apostolicarum* (úvodní studie, edice a překlad s komentářem části I. dílu)“

Doktorská práce Josefa Förstera představuje velmi významný editorský, překladatelský a badatelský počin. *Itinerarium* františkánského misionáře Remedia Prutkého přitom zdaleka není neznámým pramenem a od pionýrských edic jednotlivých kapitol v antologiích Zdeňka Kalisty až po egyptologické práce Miloslava Vernerova (nemluvě o příspěvcích řádových historiků J. B. Procházky či F. X. Vilhuma) bylo podniknuto již několik pokusů o dílčí zpřístupnění tohoto jedinečného textu. Avšak teprve Förster ale přistoupil k tomuto úkolu velkoryseji a podává ve své práci v podobě latinské edice a českého překladu celou první polovinu rozsáhlého Prutkého *Itineraria*, tedy onu část, jež se vztahuje k Prutkého pobytu v Egyptě (druhou část *Itineraria* podávající Prutkého cestu do Etiopie, působení u královského dvora tamtéž a návrat zpět do Egypta připravuje Marek Dospěl). Hlavní význam a hodnota Försterovy práce spočívá tedy v komplexnosti přístupu a hlavně v metodickém stanovisku, jež se nesoustřeďuje tolik na reálie autorem *Itineraria* popisované jako spíše na to, co vypovídá text o něm samém, jeho myšlení a vůbec o mentalitě prostředí (obecně evropského i specificky řádového), z něž vychází.

Úvodní část práce se dělí do tří kapitol (pomineme-li úvod), věnovaných postupně dějinám františkánských misií, životní dráze hlavního protagonisty františkána Václava (Remedia) Prutkého z Kopidlna a konečně literárnímu a jazykovému rozboru hlavního pramene – *Itineraria*. K první kapitole bych poznamenal, že ač má jen přehledový charakter, je i ona v kontextu dosavadního bádání průkopnická. Autor srovnává působení františkánů v severovýchodní Africe, o němž jsme z českých pramenů zpraveni nejlépe (kromě Prutkého další svědectví Jakuba Římaře nebo Kristiána Schneidera), s ostatními misijními teritorii františkánů – totiž východní a jihovýchodní Evropou a některými oblastmi Asie. Postupuje přitom komparativním způsobem a všímá si objektivně především důkladné přípravy františkánů na jejich misie, a to teologické i jazykové. Dostatečně zdůraznil rovněž mimořádné postavení františkánských hospiců na Blízkém východě a zejména ve Svaté zemi, kde tvořily jedinou základnu a oporu křesťanských poutníků, tolerovanou osmanskou vládou. V tomto směru skutečně františkáni plnili zcela výjimečnou úlohu. Do kapitoly se vloudila jen drobná nedopatření: česká provincie františkánů-observantů snad nebyla „cismontánská“ (s. xix, pozn. 21); meziřádové spory s kapucíny třeba vnímat spíše jako konkurenční spor mezi dvěma františkánskými observancemi (často působili v týchž oblastech, s. xix); Sedmihradsko a Transylvánie je jedno a totéž (s. xxxi).

Biografická kapitola o Prutkém dobře prokazuje autorovu svědomitost v práci s prameny a také obdivuhodnou šíři jeho heuristiky: řádovým archivem františkánů v NA v Praze a matrikami počínaje a studiem v římském archivu kongregace

Propagandy fide konče. Autor tak mohl nejen uvést na pravou míru často chybně uváděná data o Prutkého životě, ale přináší rovněž zajímavé okolnosti jeho misijní cesty a přípravy na ni. Při popisu egyptského působení misionářova vychází navíc nejen z literatury, ale i z osobní cestovatelské zkušenosti v Egyptě, což není zanedbatelné. Při líčení střetu františkánských misionářů s koptskými kněžími se nabízí komparace se zkušenostmi jiných misí působících na teritoriích, jež považovaly za své tradiční působiště východokřesťanské konfese (Rusko, Arménie). Jak dosavadní sondy (Vojtěch Kubeč, ale pro jezuity třeba Florovskij) ukazují, byly právě vztahy s jinými křesťanskými ortodoxiemi mnohem problematičtější než s konfesemi nekřesťanským, s nimiž se *modus vivendi* vyvíjel spíše na rovině mocenské než náboženské.

Velmi podnětná je kapitola přinášející literární rozbor textu. Förster se hlásí k přístupu německého literárního historika Michaela Harbsmeiera zdůrazňujícímu čtení cestopisů jako dokladů primárně o mentalitě jejich autorů. Prutkého práci zařazuje pak mezi promyšlené a propracované sebe prezentace (misionář jako *exemplum virtutis*). Současně je ale tento strukturovaný popis Egypta s několika vyprávěcími pasážemi budován dle požadavků dobové apodemické literatury. Tuto tezi Förster právem zdůraznil, byť zůstává otázkou, do jaké míry Prutký tuto literaturu opravdu poznal a do jaké míry postupoval samostatně. Förster prokázal, že záměrem Prutkého bylo vytvořit určitou příručku pro příští návštěvníky Egypta či misionáře. Proto onen k encyklopedičnosti tíhnoucí výklad, ale zároveň empirické ověřování faktů a nasazování osobního úsilí a zkušenosti. Prutký sbíral materiál, opisoval hieroglyfy, hovořil s lidmi, vyšplhal na pyramidu a vlezl do ní atd. Míra jeho osobního nasazení byla nepochybně mimořádná a svědčí nejen o skvělé kondici, ale také o plánu na vytvoření spolehlivé příručky, jež nepochybně od počátku své misie choval. Svůj zájem soustředil stejně intenzívně na památky starověku jako na otázky náboženské, zvyky obyvatelstva nebo geografický popis. Právě vyhodnocení toho, v čem je Prutkého Itinerarium výjimečné patří k dalším Försterovým zásluhám. K této kapitole bych měl snad jen jedno desideratum Autor hovoří o Prutkého spisu s naprostou samozřejmostí jako o cestopisu s určitou literární hodnotou. To je snad v pořádku. Zároveň jej ovšem srovnává s jinými texty, jež mají povahu relace a ještě jinými, jež mají převážně povahu deníkovou. Přesnější definování hranic těchto žánrů (jakkoli se mohou i v jediném textu prolínat) by bylo na prospěch věci. A ještě jeden drobný doplněk: na Milanovu Missio Asoviensis et Taganrogiensis (takto, nikoli Saganrogiensis, jak udává J.F.) upozornil už Oldřich Kašpar v *Miscellaneích oddělení rukopisů a starých tisků* 7, 1990 – tento drobný příspěvek v seznamu literatury chybí.

Edici latinského textu lze jen těžko něco vytknout; autor je na ni skvěle jazykově připraven (nejen jako klasický filolog, ale – jak práce s doplňkovými prameny a s literaturou svědčí – i jako znalec živých jazyků). Překlad se čte dobře a vzhledem k délce Prutkého souvětí a dalším specifikům jeho latiny nepochybně nebyl snadnou záležitostí. Förster poznamenává, že určitá topornost překladu byla záměrem. Spíše než za toporný bych překlad označil za lehce archaizující (proč například *Abyssinie* a ne Habeš). Ale vcelku se dobře čte. Samostatným problémem byly vysvětlující

poznámky, vyžadující rozsáhlý výzkum a řadu konzultací. Precizní je dohledání biblických odkazů. I s „poznámkovým“ úkolem se autor vyrovnal bezpochyby se ctí.

Práci doplňuje účelná (nikoli jen ilustrativní) obrazová příloha, rejstřík a seznam literatury. Zde jen poznámka ke dvěma formálním nedopatřením: v obsahu chybí stránkové odkazy, v seznamu literatury zase chybí křestní jména autorů. To jsou však v celkovém kontextu drobnosti.

Försterova doktorská práce představuje tedy ve svém celku výjimečný čin právě ve spojení složky editorské, překladatelské i (literárně)-historicko-badatelské. Autor se své nelehké práce zhostil s velkou erudicí a precizností. Práce takto splňuje, ba překračuje kritéria kladená na doktorskou práci a měla by brzy vydána také tiskem.

V Praze 23. září 2007

PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.